

Знання про таких педагогів, про їхні покалічені долі є не лише виявом історичної справедливості. В умовах російської агресії, яка загрожує і суб'єктності України на політичній мапі світу, і існуванню самої української нації, активне оприлюднення, поширення інформації (зокрема на міжнародному рівні, за межами країни) про багатотисячні репресії російської (радянської) влади щодо національно свідомих громадян є демонстрацією світу жертвованої боротьби багатьох поколінь українців з агресивною асимілятивною політикою, боротьби за право самоідентифікації, боротьби за буття своєї незалежної держави.

Список використаних джерел

1. Демченко Т., Бойко В. Знайомство з Аркадієм Казкою. Присяга. *День*. 2015. 27 серп. URL: <https://web.archive.org/web/20161010155633/http://day.kyiv.ua/uk/article/cuspilstvo/znayomstvo-z-arkadiyem-kazkoyu-prysyaga> ;
2. Мисик В. Вчитель (Аркадій Казка). *Зустрічі* : статті, нариси. Харків, 1982. С. 80–87.
3. Шкварчук В. Винуватий, бо українець. *Чернігівщина incognita*. URL: https://web.archive.org/web/20080324215052/http://my.chernigov.net/library/book17/page_27.html

ПОШИРЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ІДЕЙ ІТАЛІЙСЬКОЇ ПЕДАГОГІНІ МАРІЇ МОНТЕССОРІ (1870–1952) В УКРАЇНСЬКОМУ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОМУ ПРОСТОРИ: БІБЛІОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ

А. П. Дурдас, доктор філософії, старший науковий співробітник відділу педагогічного джерелознавства та біографістики

У процесі вивчення питання поширення та використання ідей італійської педагогині та лікарки Марії Монтессорі (1870–1952) в українському науково-педагогічному просторі важливо дослідити їх висвітлення в наукових працях українських учених. М. Монтессорі є однією із ініціаторок розвитку дошкільної освіти, з її ім'ям пов'язана реалізація важливих реформ в освіті: визнання багатьох способів навчання, вагомості практичного навчання, знання етапів когнітивного розвитку дитини, зв'язку між емоційним розвитком та здатністю навчатися в оптимальному темпі, наявності безмежного потенціалу у дітей, незалежно від раси, статі чи соціального класу, що стало поштовхом до переосмислення прав та ролі жінок і дітей в усьому світі [10].

Під час джерелознавчого пошуку з'ясовано, що в життєвий шлях педагогині, її професійна та громадська діяльність привертають увагу українських науковців у контексті дослідження впровадження ідей світової реформаторської педагогіки в українську систему освіти [6, 8]. Впровадження педагогічних ідей М. Монтессорі в дошкільну та початкову освіту України є провідним напрямом наукових досліджень. І. Дичківська, Н. Дудник,

О. Свйонтик, С. Лозинська, М. Васків аналізують шляхи формування предметно-просторового середовища дошкільних закладів на основі технологій М. Монтесорі [3, 2, 5]. П. Міленіна досліджує технологію сенсорного розвитку дітей дошкільного віку як підмурівок педагогіки Монтесорі [6]. Науковому обґрунтуванню доцільності технологій і методів М. Монтесорі для організації інклюзивної освіти в освітніх закладах та реабілітаційних центрах України присвячено дослідження М. Родненок та А. Ільченко [7, 4]. Водночас сьогодні в Україні опубліковано лише два комплексних бібліографічних покажчики, присвячених особистості М. Монтесорі: «Промінь світла Марії Монтесорі» (2015) та «Марія Монтесорі (1870–1952): бібліографічний покажчик» (2016).

У процесі дослідження з'ясовано, що педагогіка Монтесорі пов'язана передовсім з природними інтересами та діяльністю дитини, а не з формальною педагогікою: у центрі уваги практичне навчання, розвиток навичок у реальному світі та автономія, завдяки природній мотивації дитини до пошуку знань та готовності розпочинати навчання у добре підготовленому освітньому середовищі [9]. Погляди та доробок педагогині стали дуже популярними на території України наприкінці XIX та на початку XX ст, а нині в Україні працюють понад 150 освітніх закладів за системою Марії Монтесорі: державні дитячі садки, приватні початкові школи, школи раннього розвитку дітей тощо. Розширюється також мережа медичних закладів, де впроваджується терапія Монтесорі в поєднанні з педагогікою Монтесорі.

Отже, вивчення та різнобічний аналіз поширення та використання ідей італійської педагогині та лікарки Марії Монтесорі в українському науково-педагогічному просторі є актуальним та важливим для кращого бачення й розуміння її педагогічних ідей задля їх впровадження в освітній процес.

Список використаних джерел

1. Вдовиченко Р., Михальченко Н. Деякі аспекти педагогічної системи Марії Монтесорі. *The Scientific Heritage*. 2020. 3, No 47. Р. 8–11. <http://www.scientific-heritage.com/wp-content/uploads/2020/09/VOL-3-No-47-47-2020.pdf>
2. Дичківська І. Розвивальне предметно-просторове середовище як інноваційний потенціал Монтесорі-освіти. *Інноватика у вихованні*. 2022. № 16. С. 48–60. <https://doi.org/10.35619/iuu.v1i16.500>
3. Дудник Н., Свйонтик О. The use of pedagogical system of Maria Montessori in Ukrainian education. *Людинознавчі студії. Серія «Педагогіка»*. 2019. Вип. 9 (41). С. 88–99. <http://pedagogy.dspu.in.ua/index.php/pedagogy/article/view/134/117>
4. Ільченко А. М. *Ідеї раннього розвитку і вільного виховання дітей з обмеженими розумовими можливостями у педагогічній спадщині М. Монтесорі* : автореф. дис. канд. пед. наук / Ін-т спец.ї педагогіки Академії педагогічних наук України. Київ, 2007.
5. Лозинська С. В., Васків М. М. Створення розвивального середовища в закладах дошкільної освіти за технологією Марії Монтесорі. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Педагогічні науки*. 2018. № 1. С. 258–266. http://nbuv.gov.ua/UJRN/vgnpu_2018_1_35
6. Міленіна П. 2020. Сенсорний розвиток дитини дошкільного віку: сутність педагогічної технології М. Монтесорі. *Вересень*. Т. 3, № 1. С. 118–125. <https://september.moippo.mk.ua/index.php/sept/article/view/67>

7. Родненко М. Є. *Корекція пізнавальної діяльності дошкільників з дитячим церебральним паралічем засобами Монтессорі-терапії* : автореф. дис. канд. пед. наук / Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. Київ, 2018.

8. Хопта С. М. Педагогічні ідеї Марії Монтессорі в контексті сучасного освітнього простору. *Інноваційна педагогіка*. 2020. № 28. С. 48–51. DOI: <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/28.8>

9. Montessori Education. Encyclopedia, Science News & Research Reviews. Academic Accelerator. Encyclopedia. URL: <https://academic-accelerator.com/encyclopedia/montessori-education> (дата звернення: 16.10.2025).

10. MONTESSORI, MARIA (1870–1952). ENCYCLOPEDIA. COM. URL: <https://www.encyclopedia.com/people/social-sciences-and-law/education-biographies/maria-montessori> (дата звернення: 12.10.2022).

ПРИНЦИПИ ВІЛЬНОГО ВИХОВАННЯ МАРІЇ МОНТЕССОРІ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

С. В. Лапаєнко, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник відділу педагогічного джерелознавства та біографістики

У процесі виконання НД ««Педагогічна біографіка в інформаційному освітньо-науковому просторі України» (2023–2025 рр.) (науковий керівник – Л. Д. Березівська, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України) упорядковується біобібліографічний покажчик «Марія Монтессорі (1870–1952)».

Отримано такі наукові результати.

1. З'ясовано, що творчий доробок Марії Монтессорі є надзвичайно актуальним у контексті сучасних педагогічних досліджень [1, 2, 8]. Ключові аспекти її підходу, такі як орієнтація на індивідуальні потреби дитини, розвиток самостійності, свобода вибору та навчання через досвід, є основою й сучасної української педагогіки.

Принципи вільного виховання Марії Монтессорі полягають у тому, що зміст, організація і методи навчання визначаються інтересами та потребами дітей, їх індивідуальними нахилами і здібностями. Дотримання цих принципів дає можливість дітям стати активними учасниками власного розвитку, що дозволяє розкрити їхній потенціал, зберігаючи природний інтерес до навчання. Це робить педагогіку Марії Монтессорі надзвичайно своєчасною і сьогодні.

2. Проаналізовано теоретико-методологічні засади вільного виховання в педагогічній спадщині Марії Монтессорі [5, 7], визначено найвагоміші його принципи:

– необхідність створення умов для самостійного розвитку дитини (принцип «виховання вихователів», принцип поваги до свободи вибору і самостійності у вихованні),

– конструювання продуктивного розвивального середовища (принцип «навчання через дію», принцип створення різновікових груп дітей, принцип гармонізації впливів соціального середовища та виховання, принцип формування циклу трудової /ігрової/ діяльності),